

“ENSENYAR A PARLAR? ... “SEGUR! I TAMBÉ A ESCOLTAR!”

Daniel Cassany i Comas

Professor titular d'Anàlisi del Discurs a la Universitat Pompeu Fabra. És Mestre de Català per la Universitat Autònoma de Barcelona, llicenciat amb grau en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona i doctor en Filosofia i Lletres i Ciències de l'Educació per la Universitat de Barcelona, especialitat en Didàctica de la Llengua i la Literatura.

Ha sigut professor de postgraus, màsters i doctorats en universitats espanyoles, europees, hispanoamericanes i japoneses i conferenciant invitat en diversos congressos internacionals.

Ha publicat més de dotze llibres sobre comunicació escrita, lingüística aplicada i ensenyament de llengües, en català, castellà i portuguès.

No estem parlant només d'ensenyar “sons”, de la mateixa manera que ensenyar a escriure no vol dir només ensenyar “grafies” (ni ensenyar matemàtiques, tractar de “xifres”). Estem parlant d'ensenyar tot el conjunt de la destresa de la producció oral, que inclou l'epidermis dels sons però també totes les vísceres interiors.

Ja fa temps que vam superar la concepció antiga que “l'escola ensenya lletres i xifres”, que legitimava la marginació de les destreses orals de l'aula. Però, tot i que els plantejaments

comunicatius d'ensenyament hagin aconseguit l'hegemonia —i tots continuem fent les coses més importants de la vida parlant, fet que justificaria que la producció oral entrés a l'aula—, no resulta fàcil trobar cursos i tasques que ensenyin a parlar de manera sistemàtica tant a l'alumnat com al professorat.

Lletres, xifres... i sons?

Molts arguments justifiquen la necessitat d'ensenyar a parlar també en la llengua materna, més enllà de l'oralitat que aprenem de manera natural:

1. El més important de la vida —com deia— ho fem parlant: declarar l'amor a la persona estimada, convèncer un psicòleg perquè ens doni una feina (o un tribunal d'oposicions perquè ens posi bona nota), explicar al metge els símptomes que hem experimentat, negociar un augment de sou amb el cap o un nou contracte amb un proveïdor, seduir en una primera cita, convèncer el nostre fill, els amics o els pares perquè facin això o allò, etc.
2. No es tracta de discursos senzills, els anteriors, que es puguin aconseguir només amb la pràctica espontània, interactiva i corrent del registre col·loquial que hem mamat dels pares i de l'entorn. Són situacions personals i professionals complexes, que exigeixen saber entendre l'audiència, poder emprar registres diversos (especialitzats o generals, formals o col·loquials), saber triar els arguments adequats i l'ordre més pertinent per dir-los, poder formular-los amb gràcia, cortesia o sensibilitat, segons els casos. Són un grapat d'habilitats diverses que es manifesten en cada situació de parla, que haurien de ser objecte d'ensenyament-aprenentatge.

No es tracta de discursos senzills, els anteriors, que es puguin aconseguir només amb la pràctica espontània, interactiva i corrent del registre col·loquial que hem mamat dels pares i de l'entorn.

---

3. La tecnologia ha eixamplat el nombre i el tipus de contextos en què parlem: una nota de veu per *WhatsApp* explicant el camí per arribar a casa, un post nou valorant un viatge al nostre canal de vídeos, una entrevista per internet amb el cap per un problema de feina, un podcast per promoure la botiga de la família, etc. A l'ensenyament universitari també han augmentat les pràctiques orals, amb presentacions orals, treball en equip, producció de vídeos, etc. I encara, els darrers avenços tecnològics comencen a substituir la llengua corrent d'interacció amb les màquines (que fins ara era sobretot escrita) per l'oralitat i avui ja donem ordres a l'ordinador, fem consultes amb l'assistent personal del mòbil, entrem expressions al traductor de *Google* perquè les tradueixi o li donem una adreça perquè ens la busqui...

4. La vida contemporània també ha eixamplat els interlocutors i els temes, de manera que avui és més corrent parlar amb desconeguts, amb persones d'altres cultures (migrants, turistes, col·legues professionals), sobre temes molt especialitzats i globalitzats, incorporant neologismes i préstecs d'altres llengües, modulant les formes de cortesia per adaptar-se a la cultura de l'altre.

Si aquests arguments no ens han convençut encara, segurament cal buscar l'explicació de per què no hi ha més expressió oral a l'aula, en d'altres circumstàncies, com: 1) hi ha dèficit de formació en dinàmiques d'aula i gestió de tasques d'aprenentatge d'oralitat; 2) els alumnes també tenen dèficits formatius en altres destreses, com la comprensió lectora o l'expressió escrita, que acaben sent prioritaris; 3) les proves de coneixements (prova de nivell a secundària, selectivitat) continuen sent escrites, i 4) la comunitat continua —encara ara— donant més rellevància a l'escriptura.

Aprofundint una mica més en aquest darrer punt, jo diria que la concepció que tenim de l'expressió oral continua sent encara superficial. Se sol acceptar que les necessitats en llengua oral pertanyen sobretot als registres formals o cultes (fer exposicions monologades de temes acadèmics, entrevistes de temes professionals o acadèmics, fer descripcions o explicacions de temes específics, etc.). Els aspectes que s'escapen d'aquest registre solen ser específics de l'estructura lingüística (correcció fonètica, interferències lèxiques, incorreccions sintàctiques), i es consideren dèficits provocats pel contacte amb altres llengües i reben el tractament d'error o mancança puntual que cal corregir.

(...) la concepció que tenim de l'expressió oral continua sent encara superficial. Se sol acceptar que les necessitats en llengua oral pertanyen sobretot als registres formals o cultes (fer exposicions monologades de temes acadèmics, entrevistes de temes professionals o acadèmics, fer descripcions o explicacions de temes específics, etc.).

En canvi, rarament es consideren altres aspectes de l'expressió oral que són constitutius d'aquesta destresa, com l'estratègia retòrica (anàlisi de l'audiència, selecció de continguts, elecció del tipus d'argumentació [lògica, estil, figures del pensament], recursos d'oratorïa, etc.), la cortesia verbal (referències al destinatari, empatia, atenció a la diversitat cultural), la fluïdesa expressiva (rapidesa, silencis, ritme), la prosòdia (entonacions, trets suprasegmentals) o el comportament no verbal (mirada, gesticulació, ús de l'espai). Tots aquests aspectes, que estan menys vinculats amb l'estructura oracional de la llengua, solen quedar fora dels currículums o de les pràctiques d'aula i no hauria de ser així.

Per tant, fent referència al títol d'aquest subapartat, no estem parlant només d'ensenyar "sons", de la mateixa manera que ensenyar a escriure no vol dir només ensenyar "grafies" (ni ensenyar matemàtiques, tractar de "xifres"). Estem parlant d'ensenyar tot el conjunt de

la destresa de la producció oral, que inclou l'epidermis dels sons però també totes les vísceres interiors.

Competència oral i parlar

Un altre problema que s'amaga sovint en l'ensenyament de la competència oral és que es tracta molt poc la comprensió oral. Quan es menciona "competència oral" se sol pensar només en "producció oral" o "expressió oral". De fet, molts docents l'acaben denominant amb un mot anglès (el *listening*), perquè tenim el referent compartit que el lloc on es practica és sobretot amb l'idioma estranger. No hi fa res que aquesta sigui la destresa que practiquem durant més temps al dia i la porta d'accés a la resta. (Pensem, si no, en les persones sordes que, en no poder accedir el llenguatge, han desenvolupat tot un sistema alternatiu de signes gestuals.)

Quan es menciona "competència oral" se sol pensar només en "producció oral" o "expressió oral".

Sens dubte, a l'aula es poden fer infinitat d'activitats formals de comprensió oral en llengua materna, al nivell adequat dels alumnes: analitzar el nombre de passos o els termes específics que contenen uns tutorials de *YouTube*; identificar els trets personals (edat, sexe, procedència geogràfica [pel dialecte emprat], nivell cultural, etc.) dels parlants d'un àudio i comprovar-les amb el vídeo corresponent; escoltar locucions esportives diverses d'un mateix partit de futbol i detectar-ne les diferències i particularitats (els estils narratius, les desavinences amb la imatge, les estratègies per referir-se als jugadors o als diversos punts del camp, etc.); escoltar diversos inicis de conferència i classificar les formes de cortesia emprades (agraïments, salutació, *captatio benevolentiae*, etc.); escoltar un polític i verificar el grau de veracitat de les dades que aporta (contrastada després amb el que comenten diversos diaris, etc.); escoltar el darrer post d'un youtuber famós i identificar les estratègies retòriques que empra per atreure seguidors, etc. I moltes més activitats.

De fet, sovint s'escolta —a vegades també sarcàsticament— que els alumnes dediquen la major part del temps de l'aula a escoltar... el docent. Però solen ser explicacions o lliçons magistrals sense cap tasca de comprensió, que actuen sota el contracte tàcit que diu que "el docent parla i l'alumne escolta". És clar que això no és cap tipus de pràctica formativa en comprensió oral. El que cal són pràctiques formalitzades, que incloguin un discurs autèntic (específic, particular, interessant —com en els exemples anteriors—) però també una tasca (oferta a l'inici), un treball en grup escoltant un o dos cops l'enregistrament i una posada en comú al final, per contrastar les respostes i buscar la més pertinent. Només així la comprensió oral adquirirà per a l'aprenent un valor equivalent al de la resta de destreses.

(...) els alumnes dediquen la major part del temps de l'aula a escoltar... el docent. Però solen ser explicacions o lliçons magistrals sense cap tasca de comprensió, que actuen sota el contracte tàcit que diu que "el docent parla i l'alumne escolta". És clar que això no és cap tipus de pràctica formativa en comprensió oral.

Per acabar, també convé tenir en compte que la xarxa ha ampliat de manera exponencial el conjunt de discursos i interlocutors que avui escoltem, amb recursos també diferents. Avui molts nois veuen vídeos (sèries de televisió de molts episodis i temporades, clips musicals, tutorials, posts de youtubers, *TED talks*, etc.) al portàtil, al mòbil o a la televisió, amb l'àudio original i potser amb algun tipus de subtítols (en una llengua més propera, com l'anglès o el castellà) i encara també potser amb anotacions (comentaris superposats sobre la trama). Per fer-ho han desenvolupat diverses estratègies de comprensió: rebaixen mig punt la velocitat d'emissió del vídeo (a *YouTube*), aturen la reproducció i fan consultes a diverses fonts digitals (cercador, traductor, diccionaris, etc.) per entendre les expressions que no coneixen, busquen els referents culturals desconeguts a Viquipèdia i contrasten la mateixa entrada en diverses llengües (anglès, castellà, coreà, japonès); participen en comunitats virtuals de seguidors de l'obra que escolten i sol·liciten ajuda, etc. És una pràctica nova de comprensió, molt estesa entre el jovent, que podríem denominar *comprensió oral audiovisual*.

Entre les particularitats més destacades destaca que: 1) practica el *translingüisme* de manera natural (saltar d'una llengua a una altra, usant una llengua intermèdia [castellà, anglès] per entendre una sèrie en romanès o coreà); 2) es recolza en els contextos semiòtics que acompanyen els àudios (vídeos, imatges, icones, etc.) per donar significat a l'expressió verbal; i 3) és eminentment social, atès que els joves comparteixen la seva pràctica de comprensió amb altres seguidors. En definitiva, aquestes noves formes de comprensió de discursos enregistrats ens ofereixen un context interessant per replicar tasques de recepció de llengua oral a l'aula.

Parlar amb les altres destreses

Per una altra banda, no oblidem que les destreses lingüístiques solen desenvolupar-se en el dia a dia de manera integrada, no segregada. El fet de separar la comprensió de la producció o la parla de l'escriptura és només una qüestió didàctica per avançar específicament en el tractament de cada destresa. En la vida real, en una reunió corrent, parlem i escoltem alternativament, prenem notes i les consultem a continuació o abans d'intervenir novament. Escrivim el que hem sentit i després ho oralitzem, fent transferències habituals de la parla a l'escriptura.

(...) no oblidem que les destreses lingüístiques solen desenvolupar-se en el dia a dia de manera integrada, no segregada.

Abans que arribés la xarxa, ja fèiem un guió d'una intervenció oral, preparàvem les preguntes per a una entrevista o fins i tot assajàvem sobre el paper les respostes possibles que podríem donar a les hipotètiques preguntes d'un examen oral (treball final de màster, tesi doctoral, entrevista). Amb Internet, la vinculació ha adquirit nous matisos: la majoria de conferències recolzen avui en una presentació gràfica, amb esquemes, fotos i unes línies de text (*Powerpoint, Prezzi, Presenta*, etc.); escrivim el guió d'un post nou per al canal de *YouTube* o *TikTok*, l'assagem diversos cops davant del paper (i del mirall), fem algunes proves d'imatge i acabem fent l'enregistrament final; fem una captura de pantalla d'un mapa de *Google*, hi afegim algunes indicacions manuscrites amb un programa d'anotació i ho enviem amb un podcast de comentaris de detall per *WhatsApp* per explicar a un grup com arribar a un lloc.

L'oralitat també és rellevant en el desenvolupament de la lectura comprensiva i de la composició escrita. La representació idealista que la lectura o la composició són activitats silencioses i individuals és falsa. El que és individual és el processament de l'escriptura: la descodificació d'un escrit o la producció de les grafies, sigui en teclat o amb bolígraf. Però la construcció de significats és social: compartim amb les persones de l'entorn el que hem llegit i entès (per contrastar-ne les interpretacions, per avaluar-ne la comprensió, per avançar en punts de vista diferents), i busquem idees cooperativament per a una queixa, negociem els arguments o el tipus de raonament i les expressions concretes que usem. A l'aula aquesta realitat és encara més corrent: en les tasques de lectura, deixem uns minuts perquè els alumnes comentin en parelles el que han entès, abans de posar-ho en comú; i en les tasques de composició, usem la conversa per planificar textos (buscar idees, fer esquemes) o per revisar-los (intercanviar punts de vista, suggerir millores).

I el professorat?

Potser la pràctica educativa més estesa en comunicació oral és la formació en retòrica i foniatria dels mateixos docents, que incomprendiblement no s'inclou en la formació inicial i que té certa incidència en l'exercici de la professió, sigui com a formació continuada per millorar les habilitats d'oratoría o en la cura de la veu, les afonies o d'altres malalties – encara que solgui ser només quan arriben problemes...

Segurament també caldria revisar aquest punt, encara que no en dubto, de la utilitat. Avui l'ensenyament-aprenentatge ja no utilitza la lliçó magistral com a element nuclear de la classe. Si la centralitat l'ocupa l'aprenent amb metodologies actives de treball per projectes, estudi de casos, classe invertida, etc., la formació del docent en llengua oral hauria

d'abastar altres gèneres, més interactius i igualment complexos, com l'atenció a l'alumne individual i el grup d'aprenents, l'entrevista exploratòria, la tutoria, les instruccions de classe o l'atenció i les entrevistes amb els progenitors.

(...) la formació del docent en llengua oral hauria d'abastar altres gèneres, més interactius i igualment complexos, com l'atenció a l'alumne individual i el grup d'aprenents, l'entrevista exploratòria, la tutoria, les instruccions de classe o l'atenció i les entrevistes amb els progenitors.

Els aspectes tradicionals d'oratòria (fluïdesa, precisió, correcció) continuen sent rellevants, però caldria afegir-hi qüestions més estratègiques de la interacció, com la capacitat de fer diversos tipus de preguntes (obertes / tancades, directes / indirectes, exploració / confirmació), d'interpretar les respostes el·líptiques dels aprenents, la moderació dels torns de parla, l'assertivitat i l'empatia en la intervenció verbal, l'aprofitament dels aspectes no verbals, etc.